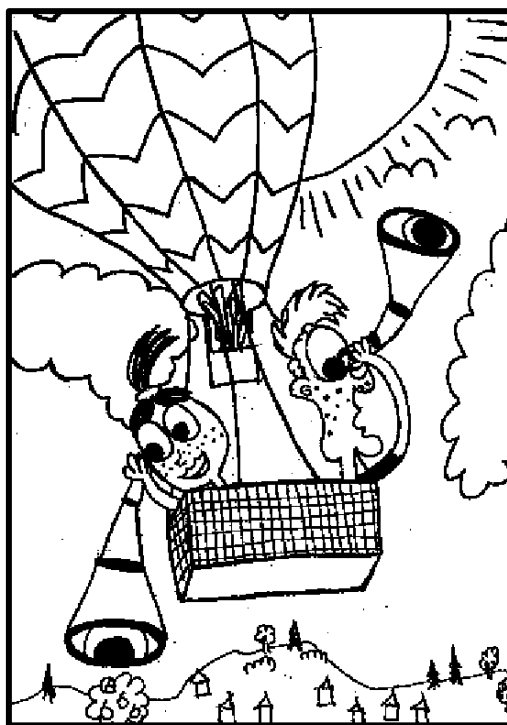

Overbliksvanskeligheder

Kært barn har mange navne, og det gælder også for de vanskeligheder, der i denne pjece beskrives under samlebetegnelsen overbliksvanskeligheder. Begrebet dækker således i denne sammenhæng over en række forskellige betegnelser, som mere eller mindre er betegnelser for det samme. Andre betegnelser kan være:

- Visuospatale vanskeligheder
- Vanskeligheder med perceptuel ræsonnering
- Vanskeligheder med perceptuel organisering
- NLD (Nonverbal Learning Disorder)
- Rum-retningsvanskeligheder
- Spatale/rumlige vanskeligheder
- Svag funktion i højre hjernehalvdel (Susanne Freltofte)
- Dysfunktioner/skader i højre hemisfære

Pjecen er ikke tænkt som et "diagnostisk redskab", og det er vigtigt ikke for hurtigt at låse sig fast på "overbliksvanskeligheder" (eller en lignende betegnelse) som årsagsforklaringen, blot fordi et barn udviser adfærd, som den beskrevet i denne pjece. Der kan være andre årsager. Ønsker man en nærmere undersøgelse heraf, anbefales det at inddrage relevante fagpersoner (fx PPR).

Formålet med pjecen er at give et overordnet indblik i og forståelse for, hvilke udfordringer elever med overbliksvanskeligheder møder i skolen og dagligdagen i øvrigt, samt inspirere til, hvordan man som voksne kan støtte og vejlede barnet med overbliksvanskeligheder. Pjecen er således ikke en udtømmende beskrivelse af hverken, hvad det vil sige at have overbliksvanskeligheder, eller hvordan man pædagogisk kan håndtere denne type vanskeligheder.

Hvordan kommer vanskelighederne til udtryk?

På det symbolske plan giver neuropsykolog Susanne Freltofte (se litteraturhenvisninger sidst i pjecen) et godt overordnet billede af, hvad overbliksvanskeligheder betyder for den enkelte. Er man på flyvetur i en luftballon, kan man få et godt overblik og en god helhedsforståelse, når man kigger ud over landskabet, man passerer. Man tager ind på alle sansekanaler samtidigt og bearbejder indtrykkene. Ønsker man at fordybe sig i en enkelt detalje, må man derimod have sørøverkikkerten for øjet. Når man sætter kikkerten for øjet, kan man fokusere på et afgrænset felt og afgøre, om noget netop har den egenskab, som man havde forestillet sig - men man mister samtidig overblikket og fornemmelsen for, hvad der er stort, og hvad der er småt.

Har man store overbliksvanskeligheder, kan man sammenligne det med, at man ikke er i stand til at lægge sørøverkikkerten fra sig. Derfor får man kun en begrænset del af virkeligheden med, og man kan ikke få det store overblik. Derimod må man nøjes med at opleve omgivelserne som enkeltdele, der er svært forenelige.

Ikke to er ens

Det er individuelt, hvordan vanskelighederne kommer til udtryk hos den enkelte. Graden af vanskeligheder har naturligvis betydning for, hvordan vanskelighederne kommer til udtryk i hverdagen, og derudover har det også stor betydning, om barnet har andre vanskeligheder (kognitivt, somatisk, hjemlige forhold, etc.). Derfor kan to børn, der begge har overbliksvanskeligheder, være meget forskellige. Ikke to er ens.

Vanskeligheder i hverdagen

Eksempler på hvordan, vanskelighederne mere konkret kan komme til udtryk i hverdagen, fremgår af nedenstående. Man kan godt have overbliksvanskeligheder, selvom man kun har vanskeligheder på nogle af områderne.

- Har svært ved at danne helhed i oplevelser

Barnet orienterer sig ud fra enkeltindtryk. Dette kan bl.a. komme til udtryk ved, at barnet kun opfatter dele af det, der sker omkring det (det gælder både visuelle og auditive indtryk).

Når man har problemer med at få overblik og sammenhæng i en situation, bliver det problematisk at reagere fornuftigt i nye eller ukendte situationer. Reaktionen skal nemlig hvile på netop det overblik, som barnet har svært ved at skabe sig.

Det kan derfor være nødvendigt, at man guider barnets opmærksomhed mod de vigtige elementer i situationen og forklarer, hvordan de samlet set skal tolkes/forstås, samt hjælper barnet til, på baggrund af denne forståelse, at finde passende reaktionsmuligheder. På denne måde giver man barnet det overblik, det mangler, og hjælper det til at handle på baggrund af overblikket i stedet for et løsrevet element af helheden.

- Kan kun opfatte via én sans ad gangen

Dette barn har vanskeligt ved at kombinere mange kropslige indtryk på én gang, ligesom det har svært ved at få de kropslige indtryk bearbejdet rumligt, så der opnås en sikker fornemmelse for, hvor det befinder sig i forhold til omgivelserne. Barnet har i det hele taget vanskeligt ved at kombinere flere samtidige sanseindtryk (et konkret eksempel på en ting, som stimulerer flere sanser samtidigt, er et bål - det kan både ses, høres, mærkes og lugtes).

Henvend dig derfor kun via én sans ad gangen. Stil fx ikke krav om, at barnet skal både se og lytte på en gang. Giv tid til at opleve via sansen (se, lytte, føle, lugte, smage), før du igen taler eller beder om opmærksomheden på ny – evt. for at barnet nu skal anvende en af sine andre sanser.

- Svært ved flere samtidige opmærksomhedspunkter

Barnet har bl.a. svært ved delt opmærksomhed. Det er derfor vigtigt at tilrette krav, så der kun er en opgave ad gangen.

Har man svært ved at have flere aktive fokuspunkter på én gang, bliver det også svært at vælge imellem flere muligheder. Afgræns derfor valgmulighederne til noget relevant.

Når man har svært ved at have flere fokuspunkter på én gang, bliver det også problematisk at sammenligne egne præstationer med andres. Derfor ses tit urealistiske forventninger til egen formåen. Barnet kan have svært ved at sammenligne sin nuværende situation og ønskesituationen og samtidigt overveje, hvordan man kommer fra den ene til den anden. Barnet skal således støttes i at foretage sådanne sammenligninger.

- Små problemer fylder meget

I princippet kan noget kun være stort eller småt, hvis man sammenligner det med noget andet. Alle problemer kan derfor synes kæmpestore for barnet, da det aktuelle problem tit kan fylde hele barnets tankeverden. De følelsesmæssige reaktioner kan derfor være ude af proportion med det, barnet reagerer på.

Barnet har altså brug for hjælp til at få blik for det store billede. Uden at negligere problemet bør barnet hjælpes til at få øje på det positive. Dette kan fx gøres vha. lister, hvor man skriver alle positive og negative ting ved en situation ned, eller ved at barnet løbende bliver bedt om at registrere, hvordan fx timerne er gået, så barnet kan se, at hele dagen ikke har været dårligt, selvom der måske var en konflikt i sidste frikvarter.

- Kan kun finde ting, hvis de står på deres sædvanlige plads

Hvis tingen ikke er på den faste plads, er den væk, da barnet ikke kan gætte, hvor den så kan være. Barnet har desuden svært ved at finde en bestemt ting i en rodet skuffe, på et bord med mange ting eller i overfyldte omgivelser. Det er fordi han/hun

har svært ved at genkalde sig et nøjagtigt billede af, hvordan noget ser ud fra forskellige vinkler.

Alt skal derfor gerne have sin faste plads, der evt. kan understøttes af små sedler med ord eller billeder sat på hylden eller skuffen.

- Har svært ved at orientere sig visuelt i tegninger eller bøger

Det kan være svært at finde en bestemt figur på et overfyldt billede samt at finde tilbage til den aktuelle opgave i opgavebogen, hvis blikket har været flyttet et øjeblik. Det vil fx være svært at skrive regnestykker af fra en opgavebog til et hæfte, da det kræver mange blikskift. Ligeledes vil barnet have svært ved at flytte blikket fra tavlen til bogen og tilbage igen under tavlegennemgang. Undervisningen bør derfor tilrettelægges, så man kan få noget ud af den, selvom man kun følger med det ene sted.

Det kan være nødvendigt at udpege, hvad opmærksomheden helt præcist skal rettes mod og/eller afgrænse/begrænse mængden af visuelle stimuli. Når man fx ser film, billeder eller bevæger sig rundt i omgivelserne sammen med barnet, er det vigtigt, at man peger og beskriver nøjagtigt, hvad barnet skal kigge efter. Og husk bed kun barnet om én ting af gangen.

- Svag geografisk orienteringsevne

Når man mangler overblik og helhed, bliver det vanskeligt at danne sig et indre kort over de omgivelser, man befinder sig i. Derfor får barnet problemer med, hvor noget ligger i forhold til hinanden, og det mister let orienteringen. Barnet kan fx få problemer, hvis det skal finde rundt i en større bygning, tegne en grundplan over sit hus/lejlighed eller finde rundt i nærområdet.

Hvis personen bruger faste ruter til at orientere sig igennem landskabet, er det vanskeligt for vedkommende at kombinere forskellige ruter. Personen kan derfor være nødt til at gå tilbage til udgangspunktet, hvis vedkommende fx vil klare to forskellige ærinder i løbet af en eftermiddag.

Det vil altid være problematisk at skulle finde rundt, når man ikke er sikkert orienteret i rum og retning. Det kan derfor være en god idé at være udstyret med en mobiltelefon, så man kan ringe efter hjælp, hvis man bliver væk. GPS kan også være en hjælp.

- Udprægede vanemennesker.

Barnet er generelt ikke meget for nye oplevelser og udfordringer. Det skyldes, at det har svært ved at få overblik og helhed i det nye og derfor meget hurtigt bliver utrygt og nederlagspræget. Barnet føler sig derfor mere trygt ved at tage på udflugter eller ferier i kendte omgivelser.

Hvis der er behov for variation eller nye oplevelser, kan det være nødvendigt at skabe en ny rutine.

- Svag evne til konstruktion - svage kreative evner

Der ses langsom tegneudvikling, og barnet har tit problemer med at tegne frihåndstegninger. Barnet kan støttes ved at lære at tegne efter skabeloner eller motorisk guidning.

Tit tager det også lang tid at lære at skrive bogstaver og tal, da der skal holdes styr på den rum-retningsmæssige indordning af hvert enkelt bogstav/tal.

Barnet kan øve sig på at skrive et givent bogstav ved at skrive ovenpå et færdigt bogstav, så barnet gang på gang gentager bevægelsen. Man bør sørge for at det starter samme sted på bogstavet og følger den samme "rute" hver gang. På den måde bliver bogstavbevægelsen til sidst til et automatiseret motorisk mønster, som barnet ikke skal tænke sig frem til, men som blot kan aktiveres, når det tænker på bogstavet.

Ofte falder det børn med denne type vanskeligheder svært at gå fra blokbogstavsskrift til sammenhængende skrift. Sammenkædningen af det ene bogstav med det andet er nemlig forskellig afhængigt af, hvilke bogstaver, der står i rækkefølge efter hinanden.

Barnet bliver ofte ved at skrive meget langsomt, hvor det snarere tegner bogstaverne end skriver dem. Derfor vil man på sigt kunne overveje, om større skriftlige arbejder skal udføres på computer, så man ikke belaster barnet så voldsomt på dette felt.

- Dårlig fornemmelse for penges værdi i forhold til øvrigt funktionsniveau

Det vil i nogle tilfælde være muligt at give en vis fornemmelse for penges værdi ved, at man langs en tallinje placerer billeder af mønter og sedler ud for den værdi på tallinjen, de repræsenterer (i hvert fald så længe der stadigvæk er mønter og sedler i omløb).

Bagefter kan man finde reklamekataloger og klippe billeder ud af en ting, som barnet godt kunne tænke sig. Billedet af tingen placeres på det punkt på tallinjen, der svarer til prisen.

- Dårlig tidsfornemmelse

Barnet kan have svært ved at vurdere, hvor lang tid noget tager. Det kan derfor være nødvendigt, at andre disponerer dagen for eller sammen med vedkommende.

Når man har svært ved at fastholde noget med rum og retning, bliver det svært at aflæse et viserur. Derudover er angivelsen af tidspunkterne på et viserur temmelig forvirrende, fordi benævnelsen af tidspunktet hele tiden skifter orienteringsretning i løbet af en time. Digitaluret er nemmere at aflæse end et viseruret.

- Svag humoristisk sans og fornemmelse for ironi

Humor baserer sig tit på modsætningen mellem de talte ord og de visuelle forestillinger, der dannes på baggrund af ordene. Ironi kræver fornemmelse for dobbeltydighed. Det bliver derfor vanskeligt at forstå humor og ironi, når man har en hjerne, der har svært ved at visualisere eller svært ved at anlægge flere

anskuelsesvinkler på én gang.

Begræns derfor humor og ironi.

- **Mangelfuld opmærksomhed på mimik og gestik**

Barnet har svært ved at aflæse kropssprog og fornemmer derfor ikke det usagte. Derfor kan det være en god idé at oversætte nonverbal kommunikation til sprog.

De fleste af os fornemmer tydeligt, at hvis den person, vi taler med, vender siden og derefter ryggen til, er det et tydeligt tegn på, at samtalen nu er forbi. Har man store overbliksvanskeligheder, vil man ikke nødvendigvis tolke på samme måde. Barnet vil måske i stedet forsøge at flytte sig, så han/hun igen står overfor personen, det gerne vil kommunikere med.

- **Svært ved blikkontakt**

Hvis du får blikkontakt med dette barn, vil det ikke sikre, at barnet bedre forstår, hvad du siger. Det modsatte vil nærmest være tilfældet, da barnet så både skal have fokus på blikkontakten og på det, der bliver sagt. Det er derfor bedre, at indlede en samtale med at sige "Hør, hvad jeg siger" og acceptere manglende blikkontakt.

- **Har svært ved social forståelse**

Der kan ses reaktionsmønstre, der kan minde om, hvad man ser hos autister. Der er dog den væsentlige forskel, at barnet med overbliksvanskeligheder har en intuitiv forståelse for, at modparten har følelser, intentioner mv. Vedkommende har blot vanskeligt ved sikkert at identificere og reagere fornuftigt på dem.

Barnet har svært ved at opfatte en kompleks social situation. Det er meget anstrengende at få fat i alle de sociale signaler. Barnet har svært ved at kombinere dem med hinanden, afveje dem imod hinanden, prioritere, hvad det skal reagere på, graduere sine reaktioner og flytte sit fokuspunkt til nye signaler. Det er vanskeligt for barnet hele tiden at opgradere sin situationsfornemmelse i forhold til det, der sker.

Da barnet ikke intuitivt kan fornemme stemningen under det sociale samvær, vil det sværeste og mest ulidelige krav være, at man skal sidde og hygge sig. Når man hygger, er det jo netop karakteristisk, at der ikke er regler for, hvad man gør, men at man hele tiden afstemmer reaktionerne i forhold til hinanden og lader impulsiviteten råde.

I hverdagssituationer sker det, at barnet fokuserer på et for smalt felt og er så længe om sin sansebearbejdning, at reaktionerne rammer helt ved siden af – eller dukker op så sent, at de ikke længere passer ind i situationen.

Når man ser, at barnet med overbliksvanskeligheder gerne vil være med i en leg eller aktivitet, kan det være en god idé at komme med forslag til, hvad barnet helt konkret kan sige eller gøre for at deltage på en social acceptabel måde.

Barnet kan desuden have svært ved at se, at andre har brug for hjælp. Derfor kan det være nødvendigt at italesætte det og bede dem hjælpe.

- "Startvanskeligheder"

Barnet virker lidt usikker, hver gang det står overfor en ny opgave, da det har svært ved at skabe sig et nøjagtigt overblik over, hvad det skal. Har man ikke forståelse for, hvad man skal, og hvor man skal bagynde er det svært at gå i gang.

Hjælp derfor barnet til at få skabt overblik over den stillede opgave, fx ved at liste, hvad barnet skal gøre, i punktform (som en opskrift). Dette er naturligvis særligt vigtigt, hvis der er tale om en ny opgavetype, men selv ved forholdsvis kendte opgavetyper, vil barnet ikke altid selv kunne genkende opgavetypen (da den jo ikke er nøjagtig ligesom sidst), hvorfor det vil have brug for hjælp.

- Faglige vanskeligheder

Barnet klarer sig generelt bedst, når det skal løse sproglige opgaver, mens det har svært ved visuelle opgaver.

Barnet kan være en kompetent staver og læser men alligevel have problemer med at trække betydningen ud af teksten. Giv fx konkrete spørgsmål, der skal samles op på, mens teksten læses. Det vil sandsynligvis være svært at arbejde med skønlitterære værker, mens det vil være lettere for barnet at trække en række facts ud af faglitteratur.

Det vil tit volde problemer at skrive fristil, mens det går bedre med at skrive en billedstil. Det kan generelt være vanskeligt at strukturere mange af de opgaver, som hører de ældre klasser til. Skriverrammer og lignende kan derfor være en god hjælp/støtte for disse børn.

Når barnet bliver større, bliver det tydeligere, at denne type børn har en konkret/"firkantet" oplevelse af, hvad ord og begreber betyder. Alle ord bliver tillagt deres nøjagtige "ordbogs betydning", mens børnene har svært ved at forstå overført betydning, billedlige forklaringer, humor og ironi, fordi man i mange af disse tilfælde skal skabe sig en helhedspræget oplevelse af beskeden.

På det matematiske felt har barnet ofte store problemer, da det har svært ved at forestille sig, hvad det er, man gør, når man regner. På grund af vanskelighederne med regneprocessen kan det være godt at lære at bruge lommeregner. Selv om barnet bliver dygtig til at anvende en lommeregner, vil vedkommende sandsynligvis have svært ved at skønne, om det opnåede resultat lyder sandsynligt. Man skal nemlig anvende sin proportionsfornemmelse som fundament for den proces.

Selv når barnet går over til brug af lommeregner, bør de stillede regneopgaver primært være af en sådan art, at de ligner de regnesituationer, som man vil stå i som voksen, når man skal styre f.eks. egen økonomi. De fleste mere komplekse regneprocesser og opgavetyper vil blive så abstrakte, at de slet ikke giver mening for barnet.

Grundet overbliksvanskelighederne må der også forventes store vanskeligheder med geometrien, da geometrien i den grad trækker på de evner, som er svage hos barnet.

- Svage musikalske evner

Dårlig til sang, musik og rytme, der bygger på oplevelsen af et forløb og en totalitet, hvor det mere er helheden end detaljen, der tæller. Kræv kun én ting ad gang – og gerne noget simpelt.

- Vanskeligheder med holdsport (boldspil)

Barnet har svært ved at overskue boldspil og orientere sig på det rumlige plan (banen). Barnet vil ofte placere sig forkert og skyde i den forkerte retning. Barnet kan måske klare sig ok, når det er meget lille, da man vil forvente, at alle mindre børn har svært ved at orientere sig på banen.

Enkeltmandssport er bedre – fx dart, skydning, svømning mv., hvor fremgangsmåden og "rummet" er konstant.

- Konkret sprogforståelse

På grund af vanskeligheder med at visualisere det sagte og danne sig indre billedlige forestillinger om, hvad der menes med det sagte, er det vigtigt at formulere sig kort og konkret.

Barnet kan i nogle tilfælde gengive lange sætninger ordret uden helt at forstå meningen. Det kan derfor være en god idé at bede om reformuleringer eller forevisning af adfærd for at sikre sig, at beskeden er forstået.

- Bedst til facts (men ikke nødvendigvis god/bedre end gennemsnittet)

Typisk vil personen være forholdsvis god til at opfange og huske (enkeltstående) facts.

- God til indlærte rutiner og regler

Disse børn er forholdsvis gode til at følge rutiner og regler, men de har vanskeligt ved at overføre informationer, handlinger samt regler fra et område til et andet.

Indlæringen går ofte langsom, men ved igen og igen at gentage den samme rutine, arkiveres mange ens oplevelsesmønstre ovenpå hinanden, og en ny færdighed bliver indlært. Herefter vil barnets arbejdsstil ofte kunne beskrives som værende langsom og nøjagtig.

Pædagogiske tiltag

Det er karakteristisk, at børn og voksne almindeligvis lærer nye færdigheder ved i første omgang at få omridset af "det nye" ind på et helhedsplan, før de forsøger at udspecificere det på detaljeplan. Der er en tilbøjelighed til, at indlæring går fra helhed til detalje, for som slutprodukt at ende med en færdighed, hvor helhed og detalje fungerer, som et integreret hele.

Hvis barnet har svært ved at samle op på helhedsplanet, er den eneste mulige indlæringsmetode, at barnet lærer en fast procedure, der består af en række delhandlinger i en bestemt rækkefølge. Barnet med overbliksvanskeligheder vil derfor være nødt til at lære færdigheden, som om det var en computer, man skulle programmere.

Barnet med overbliksvanskeligheder har brug for, at den voksne/læreren trækker på sit overblik og fornemmelse for helhed og sammenhæng.

Fokus på udvikling af færdigheder eller fokus på compensation?

Når man i hverdagen skal stille krav til barnet med overbliksvanskeligheder, skal man overveje, om man vil forsøge at træne den svage funktion, eller om det vil være mere rimeligt at kompensere ved at bruge andre metoder.

Overvej fx følgende:

Vil man bede en elev med et medfødt fysisk handicap træne "området", hvor det er hårdest ramt (løb, fodbold mv.) i håb om, at det vil overvinde sit handicap? Eller vil tiltag snarere udspringe af en accept af elevens (manglende) medfødte forudsætninger?

Hvis man kan se, at barnet har et udviklingspotentiale/gør fremskridt, bør man prøve at stille mere komplekse opgaver, men samtidig være klar til at acceptere, at alle til sidst når til et punkt, hvor man ikke kan udvikle sig yderligere. Lige før kravene bliver så store, at barnet symbolsk set konstant skal stå på tæer, bør den voksne stoppe op og acceptere, at nu skal der kompenseres.

Såvel træning/læring som compensation bør (så vidt muligt) tage udgangspunkt i elevens styrkesider. Med en kombination af træning og compensation, vil mange af disse elever kunne nå langt på trods af deres vanskeligheder. Som med andre vanskeligheder gælder det, at 1) accept af, 2) forståelse for samt 3) strategier for håndtering af vanskelighederne kan begrænse vanskelighedernes indflydelse i dagligdagen og være med til at udvikle personlige kompetencer, der kan blive en stor styrke ikke mindst senere i livet (fx på arbejdsmarkedet).

Konkrete pædagogiske tiltag

Rutiner og vaner læres ved sproglig guidning. Anvend enkle sætninger. Sæt overskrifter på opgaver og instruktioner samtidig med, at der gives korte, sproglige instruktioner.

Brug remser, tjeklister og detaljerede "opskrifter" til at skabe struktur og overblik over opgaver mv.

Anvend verbal selvinstruktion for at få overblik over løsningen af en opgave. Det vil være nødvendigt at lære at tale eller tænke sig detaljeret gennem noget nyt.

Undgå at distrahere visuelt.

Undgå, at eleven skal dele sin opmærksomhed, altså skal have overblik over mere end én ting ad gangen.

Undgå, at eleven skal prøve sig frem. Læg i stedet "skinner ud" eller vis, hvordan opgaven skal løses.

Anvend gerne computer. Når man arbejder med computer, er man i den heldige situation, at den reagerer fuldstændig ens fra gang til gang, hvis man foretager sig de samme operationer. Det vil være behageligt og forståeligt for en person med overbliksvanskeligheder.

Vær opmærksom på, at opgaverne gerne skal kunne løses via én sansekanal ad gangen. Hvis fx barnet i en opgave skal både se og skrive, er det vigtigt, at man gør én ting ad gangen med barnet.

Begræns din tale. Når barnet sætter blyanten til papiret for at tegne eller skrive, skal den voksne tie stille, da snak undervejs i opgaveløsningen forringer barnets præstationer.

Barnet kan have svært ved at overskue en hel side i skolebøgerne. Det kan være relevant at dække noget af siden af, eller kopiere og/eller klippe i bogen og på den måde dele én side ud på flere sider, så der kommer mere luft om opgaverne, og barnet får foræret et bedre overblik.

Mange gentagelser er nødvendige ved nyindlæring.

Forbered nye aktiviteter og situationer.

I situationer med fri leg, har dette barn tit glæde af, at den voksne giver to til tre muligheder at vælge imellem, som er mulige at nå inden for tidsrammen. Børn med overbliksvanskeligheder har nemlig svært ved at fornemme, hvor lang tid noget tager, samt få overblik over, hvad det er muligt at vælge imellem.

Nye eller uvante situationer medfører træthed. Det kan derfor være nødvendigt at begrænse antallet af nye oplevelser per dag. Det er belastende både for børn og voksne at blive guidet intensivt igennem en situation.

Rutiner medfører tryghed for barnet. Gør gerne livet og tilværelsen så regelstyret og forudsigeligt som muligt. Kendte og tilbagevendende aktiviteter i dagens eller ugens løb kan udgøre en slags tryghedsbase for barnet, så han/hun kan opleve, at der trods alt er ting, som de kan og kender til.

Når barnet har svært ved at overskue komplekse situationer, vil det ofte turde lidt mere, hvis der er en voksen ved siden af, som kan formidle tryghed og nærhed til barnet samt sætte ord på, hvad situationen handler om, eller hvad andre forventer, samt hvad barnet helt konkret kan gøre. Når man skal hjælpe barnet med at tolke omgivelserne, skal man både beskrive, hvilke detaljer man lægger mærke til, og hvad de betyder tilsammen, samt hvad barnet skal gøre.

Kilder – Vil du vide mere?

Svag funktion i højre hjernehalvdel af Susanne Freltofte

Hjernen på arbejde af Susanne Freltofte

Hvor slipper DAMP'en ud? Af Susanne Freltofte